

Сергєєва Людмила Миколаївна,
кандидат наук з державного управління,
доцент, доцент кафедри права
та європейської інтеграції
ХарPI НАДУ, Україна, м. Харків
e-mail: l.sergeewa.1977@gmail.com
ORCID 0000-0001-7147-536X

Сергєєв Артем Анатолійович,
кандидат юридичних наук,
Харківський національний
університет внутрішніх справ,
Україна, м. Харків
e-mail: sa2010@ukr.net
ORCID 0000-0003-4322-3274

doi: 10.21564/2414–990x.139.115340
УДК 351.76:343.4

СКЛАДОВІ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ОСІБ, ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Окреслено етапи вчинення злочину торгівлі людьми, визначено складові комплексного механізму забезпечення захисту прав осіб, які постраждали від торгівлі людьми.

Ключові слова: торгівля людьми; права; свободи; запобігання; протидія; глобалізація; транснаціональні злочинні угруповання; механізми забезпечення.

Сергєєва Л. Н., кандидат наук по государственному управлению, доцент, доцент кафедры права и европейской интеграции, Украина, г. Харьков.

e-mail: l.sergeewa.1977@gmail.com ; ORCID 0000-0001-7147-536X

Сергєєв А. А., кандидат юридических наук, Харьковский национальный университет внутренних дел, Украина, г. Харьков.

e-mail: sa2010@ukr.net ; ORCID 0000-0003-4322-3274

Составляющие механизма обеспечения прав лиц, пострадавших от торговли людьми

Рассматриваются этапы совершения преступления торговли людьми, определяются составляющие комплексного механизма обеспечения защиты прав лиц, пострадавших от торговли людьми.

Ключевые слова: торговля людьми; права; свободы; предотвращение; противодействие; глобализация; транснациональные преступные группировки; механизмы обеспечения.

Постановка проблеми. Одним із негативних наслідків глобалізаційних процесів є зростання транснаціональної злочинності, яка включає багато злочинів, серед яких найбільш небезпечними є міжнародний тероризм, торгівля зброєю, наркотиками та людьми. У ієрархії міжнародної злочинності торгівля людьми посідає третє місце. Транснаціональні кримінальні угруповання, які керують мережами торгівлі людьми, становлять загрозу як національній безпеці окремої держави, так і міжнародній безпеці в цілому. Торгівля людьми – це латентний, багатоаспектний злочин, у результаті якого порушуються права та свободи особи.

Безсумнівно, свобода людини є однією з головних цінностей сучасного цивілізованого суспільства, а забезпечення недоторканності особи – чи не головна функція держави [1]. Тому вироблення комплексного державного механізму забезпечення захисту та відновлення прав постраждалих від торгівлі живим товаром має стати одним із чільних напрямів діяльності органів державної влади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми захисту прав і осіб, які постраждали від торгівлі людьми, більшою чи меншою мірою досліджено у працях О. Бандурки (O. Bandurka), Ю. Битяка (Yu. Bytiak), В. Бульби (V. Bulba), Н. Гуторової (N. Hutorova), В. Дзюндзюка (V. Dziundziuk), А. Войцехівського (A. Voitsekhivskiy), В. Іващенко (V. Ivashchenko), В. Куйбиди (V. Kuibida), К. Левченко (K. Levchenko), Е. Лібанової (E. Libanova), О. Надьон (O. Nadon), В. Мартиненка (V. Martynenko), О. Марцеляка (O. Martseliak), А. Орлеана (A. Orlean), В. Тація (V. Tatsii), І. Шваб (I. Shvab) та ін. Але ці автори свою увагу зосереджували здебільшого на окремих складових злочину або напрямках протидії, зокрема у контексті кримінального законодавства, охорони здоров'я та соціального захисту, реабілітації потерпілих тощо, а питання щодо вироблення комплексного механізму забезпечення захисту прав і свобод осіб, які стали (або можуть стати) жертвами цього злочину, опрацьовані недостатньо.

Метою статті є окреслення складових комплексного механізму державного управління забезпеченням захисту прав та свобод осіб, постраждалих від торгівлі людьми.

Вклад основного матеріалу. За даними Міжнародної організації праці, у світі налічується понад 20 млн жертв торгівлі людьми. Тільки в Україні у 2016 р. зафіксовано 1151 таку особу, що є найвищим показником за період з 2000 р. Також слід звернути увагу, що торгівля людьми має тенденцію до трансформації. Якщо раніше серед постраждалих жінки становили понад 80 %, то з 2011 р. все частіше жертвами стають чоловіки; наразі переважає трудова форма експлуатації над сексуальною. Дивно, але зростає кількість таких осіб з вищою освітою, зокрема технічною [2].

Торгівля людьми є складним, багатоаспектним злочином, тож серед дослідників спостерігаємо різні підходи до визначення механізму його вчинення. Один з таких підходів проілюстровано на рисунку.

Рисунок. Етапи учинення кримінального злочину торгівлі людьми [3]

Провівши експрес-аналіз етапів вчинення цього злочину, можемо стверджувати, що на кожному з них має місце пряме чи опосередковане порушення прав людини (див. таблицю).

Таблиця

Дані експрес-аналізу процесу вчинення злочину торгівлі людьми

№ з/п	Назва етапу	Зміст етапу та чинники, що сприяють його реалізації	Перелік прав, які порушено (може бути порушено)
1	Формування готовності особи стати жертвою торгівлі людьми	складні життєві ситуації; відсутність достатніх коштів для проживання, домашнє та сексуальне насильство тощо	невід'ємне право на: життя, особисту недоторканність, повагу гідності, достатній рівень життя, працю, соціальний захист та ін.
2	Заволодіння особою	вербування шляхом обману, погроз, знуцання, шантажу	на: повагу гідності, особисту недоторканність; отримання достовірної інформації тощо
3	Переміщення особи	внутрішнє, зовнішнє; легальне, нелегальне; за згодою, за примусом;	на: свободу пересування, вільний вибір місця проживання тощо
4	Передача особи	представникам кримінальних угруповань (роботодавцям, сутенерам) та отримання винагороди	на: свободу, повагу гідності, особисту недоторканність та ін.
5	Кримінальна експлуатація особи	у трудовому рабстві, секс-індустрії, трансплантології, використанні репродуктивних функцій, збройних конфліктах та ін.	на: життя, здоров'я, повагу до його гідності, свободу і особисту недоторканність, захист від незаконного використання у медичних, наукових та інших досліджах тощо

Зауважимо, що у наукових працях висвітлюються заходи, спрямовані на формування механізмів забезпечення прав і свобод людини й громадянина взагалі. До того ж, більшість авторів аналізують переважно правові та організаційні засоби забезпечення прав і свобод особи і не завжди враховують особистісні, психологічні, соціальні чинники та методи реагування на них. Тобто наразі висвітленими не повною мірою залишаються питання щодо складових комплексного механізму забезпечення захисту прав осіб, постраждалих від торгівлі людьми, позаяк не беруться до уваги чинники, що впливають на формування готовності особи стати потерпілою від досліджуваного злочину.

Торгівля людьми є сучасною формою рабства, порушенням прав людини, що є злочином як проти особи, так і проти держави. Адже держава зобов'язана захищати особу і громадянина шляхом забезпечення конституційних прав і свобод [1]. Під забезпеченням конституційних прав і свобод розуміється система їх гарантування, тобто система спеціальних (юридичних) методів, які забезпечують їх фактичну правомірну реалізацію, а в необхідних випадках їх охорону. Розглядаючи забезпечення прав і свобод людини з точки зору права, можна стверджувати, що це система юридичних засобів реалізації, охорони і захисту прав людини, основні складові якої: а) законодавство (національне і міжнародне), що є основою всього правового механізму забезпечення прав людини; б) юридичні процедури реалізації прав людини; в) юридичні засоби охорони прав людини [4, с. 50].

Отже, складовими елементами комплексного механізму забезпечення прав осіб, постраждалих від торгівлі людей, є правові засоби забезпечення прав, встановлені державними й міжнародними нормами. Права й свободи людини й громадянина визначають сутність, зміст і застосування законів, діяльність законодавчої й виконавчої влади, органів місцевого самоврядування.

У системі державних органів основні завдання щодо забезпечення захисту прав і свобод людини й громадянина покликані вирішувати такі суб'єкти: Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів, суди, правоохоронні органи, омбудсман, органи місцевого самоврядування, громадські організації.

У таблиці представлено зміст та чинники, що сприяють учиненню злочину, зазначено низку прав людини, які порушені (можуть бути порушені). Саме забезпечення органами державної влади комплексу конституційно-правових, соціально-економічних, політичних, культурних та інших умов життєдіяльності людини є засобом усунення умов, які сприяють порушенню прав громадян і учиненню злочину торгівлі людьми. До складових комплексного механізму забезпечення прав осіб, постраждалих від торгівлі живим товаром, слід віднести: судовий контроль; контроль з боку громадських організацій за органами державної влади щодо захисту та охорони прав і свобод громадян; адміністративний (внутрішньовідомчий і надвідомчий) контроль і нагляд; президентський контроль за діяльністю системи державних органів; правозахисну діяльність Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; звернення громадян у державні органи, підприємства й установи, органи місцевого самоврядування,

громадські організації. Важливим і ефективним засобом захисту прав постраждалих є право оскарження в адміністративному або в судовому порядку бездіяльності посадових осіб.

Аналізуючи зміст правової категорії «механізм забезпечення», слушно підтримати позицію багатьох науковців, відповідно до якої її елементами є: гарантування, реалізація, охорона, захист, відновлення. Реалізуючи охорону, захист і відновлення права, держава виконує тим самим завдання забезпечення права людини. Воно включає в себе комплекс правових, політичних, економічних, соціальних, культурних й інших заходів та умов, направлених на повне користування особою благами.

З огляду на вищезазначене, правові засоби охорони та захисту прав осіб, постраждалих від торгівлі людьми, можна умовно розділити на такі групи:

– група А – це механізми, що забезпечують реальну можливість реалізації особою права на безпеку життя, повагу її гідності, особисту безпеку, достатній життєвий рівень, соціальний захист тощо;

– група Б – це механізми, пов'язані саме із захистом громадян від впливу осіб, що займаються торгівлею людьми. Тут мають співпрацювати поліція, органи державної влади та місцевого самоврядування, неурядові і громадські організації. Наприклад, до таких засобів можна віднести превентивну роботу як з особами, які є у групі ризику, так і з особами, що схильні до кримінальних правопорушень; затримання правопорушників, що вчинили посягання на життя та здоров'я людини тощо;

– група В – механізми, що забезпечують відновлення порушених прав. Це суди, контроль органів державної влади, громадський контроль.

Безперечно, до складових комплексного механізму забезпечення прав потерпілих від торгівлі живим товаром також слід віднести органи публічної влади, які відповідно до Конституції України є суб'єктами забезпечення прав і свобод людини.

Так, Президент є гарантом прав і свобод людини й громадянина, тобто Президент України несе персональну відповідальність за безперебійну роботу механізмів захисту Конституції України й прав людини, забезпечує погоджене функціонування й взаємодію органів державної влади [3].

На Верховну Раду України покладається законодавча функція. У сучасній практиці демократичних держав діє принцип зв'язаності законодавця основними правами людини. Саме законодавча гілка влади має забезпечити досконалість правового механізму як попередження торгівлі людьми, так і забезпечення прав осіб, постраждалих від цього злочину.

На Кабінет Міністрів України покладено обов'язки щодо реалізації державної політики у всіх сферах суспільного життя. Відповідно до ст. 116 Конституції уряд вживає заходів щодо забезпечення законності, прав і свобод людини і громадянина; забезпечує достатній рівень життя громадян; здійснює заходи щодо забезпечення громадського порядку, боротьби зі злочинністю тощо.

Запозичуючи парламентський досвід цивілізованих країн, наша держава вперше у своїй державно-правовій історії запровадила посаду Уповноваженого Верховної Ради з прав людини. Згідно зі ст. 101 Конституції України він має здійснювати парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини та громадянина [1].

Важлива роль у механізмі захисту прав і свобод людини, яка постраждала від торгівлі людьми, належить суду, що застосовує норми права, які захищають жертв торгівлі та визначають міру покарання злочинцям (при розгляді кримінальних справ за обвинуваченням у торгівлі людьми). Звичайно, захист зазначеного права повинен здійснюватися не тільки за допомогою діяльності судової влади.

На жаль, Україна сьогодні стала державою походження і транзиту жертв торгівлі людьми до держав-членів ЄС. Україна з ЄС є не лише сусідом, що має з ним спільний кордон, але й стратегічним партнером у багатьох сферах, тому існує зацікавленість у встановленні більш тісних взаємин і розвитку діалогу з широкого кола питань, у тому числі активізації співробітництва у сфері протидії торгівлі людьми. Ця спільна мета вимагає інтенсифікації політичних, економічних, культурних і безпекових відносин, включаючи спільну відповідальність у боротьбі з цим ганебним явищем.

Висновки. Комплексний механізм забезпечення прав осіб, постраждалих від торгівлі людьми – це система державних заходів правового, інституційного, організаційного, соціального, економічного, психологічного характеру, які мають бути спрямовані на усунення чинників, що сприяють виникненню та поширенню такого злочину. Складовими цього механізму мають бути:

- організаційно-правова (правові норми та організаційні методи);
- інституційна (Президент, Верховна Рада, Кабінет Міністрів, правоохоронні органи, органи місцевого самоврядування, міжнародні партнери, громадські та неурядові організації);
- контрольна (суди, омбудсмен, неурядові та громадські організації, громадяни);
- координаційна (враховуючи складність і багатоаспектність злочину, велику кількість суб'єктів протидії торгівлі людьми).

Незважаючи на позитивні зрушення у цьому питанні, нашій державі потрібно вжити низку заходів, спрямованих на унеможливлення торгівлі людьми, зокрема:

- забезпечити належний рівень життя громадян, їх соціальний захист у складних життєвих ситуаціях;
- підвищити рівень обізнаності громадськості з питаннями торгівлі людьми для викорінення причин цього явища;
- посилити взаємодію всіх суб'єктів, які розробляють та реалізують заходи щодо протидії торгівлі людьми.

Особливої уваги усіх органів влади вимагає розроблення заходів протидії таким новим тенденціям, як збільшення масштабів торгівлі людьми з метою трудової експлуатації (економічна ситуація в країні і брак робочих місць підвищують вразливість населення).

Список літератури:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show>.
2. Протидія торгівлі людьми: аналітичні матеріали Представництва МОМ в Україні. URL: www.migrantinfo.org.ua.
3. Сергєєва Л. М. Державна політика протидії торгівлі жінками: дис. ... канд. наук держ. упр. Харків, 2006. 233 с.
4. Шмельова Г. Юридичний механізм забезпечення прав людини (загальнотеоретична характеристика). *Право України*. 1994. № 10. С. 50–51.

References:

1. The Constitution of Ukraine of June 28, 1996. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show>.
2. Counteraction human trafficking: analytical materials of the IOM Representative Office in Ukraine. URL: www.migrantinfo.org.ua.
3. Sergeeva, L.N. (2006). State policy on counteraction trafficking in women. *Candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
4. Shmelevova, G. (1994). Legal mechanism for ensuring human rights (general theoretical description). *The law of Ukraine*, 10, 50–51 [in Ukrainian].

Sergeieva L. N., Candidate of Sciences in Public Administration (PhD), Associate Professor, Associate Professor of Law and European Integration Department, KRI NAPA, Ukraine, Kharkiv.
e-mail: l.sergeeva.1977@gmail.com ; ORCID 0000-0001-7147-536X

Sergeiev A. A., PhD in Law, Leading Specialist Faculty № 3 of Kharkiv National University of Internal Affairs, Ukraine, Kharkiv.
e-mail: sa2010@ukr.net ; ORCID 0000-0003-4322-3274

Components of a mechanism to ensure the rights of victims of trafficking

The article is devoted to one of the actual topics of the day – trafficking in human beings, which violates almost all the rights and freedoms of persons who are victims of this crime. According to the Constitution of Ukraine, human rights and freedoms and their guarantees determine the content and direction of the state's activities. It is the provision of a set of constitutional, legal, socio-economic, political, cultural and other conditions for the life of a person to the state authorities to eliminate the causes that contribute to the crime of trafficking in human beings and violate the rights of victims.

Based on a comprehensive analysis of the origin and stages of the crime of trafficking in human beings, international and national legislation, the activities of public authorities, public organizations, a mechanism for ensuring the rights and freedoms of persons affected by human trafficking is defined as a set of state measures of legal, institutional, organizational, of a psychological nature, should be aimed at eliminating the factors that contribute to the emergence and spread crime. The components of this mechanism should be:

- organizational and legal (which includes an array of legal norms and organizational methods);
- Institutional (President, Verkhovna Rada, Cabinet of Ministers, law enforcement bodies, local self-government bodies, international partners, public and non-governmental organizations);
- Control (courts, Ombudsman, non-governmental and public organizations, citizens);
- Coordination (taking into account the complexity and multifaceted nature of the crime, a large number of subjects of counteraction to human trafficking).

Keywords: human trafficking; rights; freedoms; prevention; counteraction; globalization transnational criminal groups; mechanisms; provision.

Надійшла до редколегії 15.11.2017 р.